

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 26 april 1933 kl. 3 e. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående besättandet av vissa sjukvårdsbefattningar.

I en inom andra kammarens väckt och till dess *andra* tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 300, har herr *Hansson* i Trollhättan m. fl. hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de under femte huvudtiteln angivna sjukvårdsbefattningarna, vid Furunäsets sjukhus, Psykiatriska sjukhuset och Restads sjukhus, må i den mån de anses vara nödvändiga vid besättandet icke utbytas med kvinnlig personal utan besättas med manlig personal. Beträffande motiveringen tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Motionen.

Utskottet har i föreskriven ordning inhämtat medicinalstyrelsens utlåtande över motionen, varjämte Svenska sinnessjukhuspersonalens förbund beretts tillfälle att inkomma med yttrande i ämnet. Dessa tvenne yttranden äro såsom bilagor fogade till utskottets betänkande. Medicinalstyrelsen har till sitt utlåtande bifogat yttranden från ett antal överläkare vid sinnessjukhusen.

Yttranden.

De i motionen nämnda sjukvårdsbefattningarna vid vissa sinnessjukhus hava redan varit föremål för riksdagens behandling i samband med femte huvudtiteln. Statsutskottet har i sitt utlåtande, nr 5, förklarat sig icke hava något att erinra mot Kungl. Maj:ts framställning i den av motionärerna omnämnda delen. Statsutskottets förslag har av båda kamrarna bifallits. Redan av detta skäl är utskottet sålunda förhindrat att tillstyrka bifall till den föreliggande motionen.

Utskottet.

Av de inkomna yttrandena över motionen framgår, att det råder mycket delade meningar inom sakkunniga kretsar, i vilken utsträckning kvinnlig personal bör användas vid sinnessjukhusens manliga avdelningar. Ganska olika förhållanden synas också vara rådande i detta avseende.

Utskottet anser det vara uppenbart, att kvinnans många för sjukvård lämpliga egenskaper göra henne skickad att i viss utsträckning tjänstgöra även vid sinnessjukhusens manliga avdelningar. Spörsmålet torde närmast vara en avvägningsfråga mellan den manliga och kvinnliga personalens storlek vid de nämnda avdelningarna. På denna punkt saknar utskottet möjlighet att uttala någon på egen erfarenhet grundad mening. Åtskilliga skäl, bland annat av social natur, synas dock tala för en viss försiktighet vid utbyte av manlig personal mot kvinnlig. Detta i förening med den växlande personaluppsättningen vid olika sinnessjukhus torde vara skäl för att problemet upptages till närmare övervägande, innan den manliga personalen ytterligare inskränkes. Utskottet

saknar emellertid befogenhet att med anledning av den föreliggande motionen framställa förslag i detta hänseende. Utskottet får alltså föreslå,

att förevarande motion icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Stockholm den 26 april 1933.

På utskottets vägnar:

JOSEF WEIJNE.

Närvarande: herrar *Weijne*, *Peltersson* i Dahl, *Nilsson* i Karlstad, fru *Gustafsson**, herrar *Svensson* i Landskrona, *Johansson* i Ängtorp, *Aqvist*, *Hansson* i Örebro, *Gustafsson* i Välsnäs och *Lundell*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga 1.

Till

Riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Maj:t med anledning av utskottets framställning den 11 februari 1933 anbefallt medicinalstyrelsen att avgiva och till utskottet senast den 10 mars 1933 överlämna av utskottet begärt yttrande över en inom kammaren väckt motion, nr 300, angående besättandet av vissa sjukvårdsbefattningar, får styrelsen härmed anföra följande.

Motionärerna hemställa, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de under femte huvudtiteln angivna sjukvårdsbefattningarna vid Furunäsets sjukhus, Psykiatriska sjukhuset och Restads sjukhus må, i den mån de anses vara nödvändiga, vid besättandet icke utbytas med kvinnlig personal, utan besättas med manlig personal.

I sin motivering hava motionärerna såsom belysande för olägenheterna av kvinnlig sjukvårdspersonals anställande på mansavdelning anfört vissa förhållanden vid Restads sjukhus vid Vänersborg och S:ta Gertruds sjukhus i Västervik.

Från sjukhuscheferna vid ovannämnda fyra sjukhus samt sjukhuscheferna vid ytterligare tvenne statens sinnessjukhus, vid vilka användningen av kvinnlig personal på mansavdelningar är proportionsvis störst, nämligen S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg och S:t Lars sjukhus i Lund, har styrelsen infordrat och fått mottaga yttranden i ärendet. Sjukhuschefen vid S:ta Maria sjukhus har bifogat ett yttrande av överläkaren vid Malmö stads sinnessjukvård R. Holmström, av vilken ett uttalande i frågan citeras i motionen.

Till dessa här bifogade yttranden (Bil. 1—6) tillåter sig styrelsen hänvisa.

För egen del får styrelsen uttala, att utvecklingen vid statens sinnessjukvård går i riktning mot ökning av användning av kvinnlig sjukhuspersonal å mansavdelningarna, samt att den ställning styrelsen för närvarande intager till

frågan närmast kommit till uttryck i styrelsens med underdånig skrivelse den 30 augusti 1932 ingivna förslag till tjänstebefattningar vid Ryhovs sjukhus, återgivet i årets statsverksproposition under Femte huvudtiteln sid. 115. Styrelsen har däri anfört bland annat följande:

»Beträffande föreslagen användning av kvinnlig sjukvårdspersonal å mansavdelningarna är följande att omnämna. Styrelsen har räknat med uteslutande manlig personal å samtliga fyra avdelningar för oroliga män och tre av de sex avdelningarna för halvroliga, omfattande omkring 250 platser eller 40 % av samtliga mansplatser. Vidare är natttjänsten å hela manssidan samt tillsynen med arbetande manliga patienter i verkstäder och utomhus avsedd att handhas av manlig personal. Övrig sjukvårdspersonal å mansavdelningarna har ansetts böra utgöras av kvinnor, till ett antal av 56 eller 36.6 % av hela personalnumreren å manssidan. Längre har styrelsen icke ansett sig böra gå i sitt förslag. På framdeles vunnen erfarenhet vid sjukhusets drift torde få bero hurvida anlita det därstädes av kvinnlig personal å manssidan i än större omfattning må finnas lämpligt.»

Vad angår i motionen gjorda uttalanden angående mindre lämpligt tillväggångssätt vid den ifrågavarande anordningen vid Restads sjukhus vid Vänersborg och S:ta Gertruds sjukhus i Västervik finner sig styrelsen, med åberopande av vad vederbörande sjukhusefver i ovan omförmälda yttranden anfört, böra framhålla, att sagda uttalanden grunda sig på oriktiga uppgifter om föreliggande förhållanden.

I fråga om de i motionärernas yrkande berörda sjukvårdsbefattningarna får styrelsen anföra följande.

Med stöd av Kungl. brev den 13 juni 1924 och Kungl. socialdepartementets ämbetsskrivelse den 15 januari 1926 har styrelsen tid efter annan bemyndigat vederbörande direktorer att vid inträffad ledighet å manlig befattning i sinnessjukvården försöksvis tillsvidare uppehålla tjänsten med kvinnlig befattningshavare. Så har skett vid Psykiatriska sjukhuset beträffande en skötarbefattning alltsedan år 1924, vid Restads sjukhus beträffande två dylika befattningar sedan år 1927 och ytterligare en sedan år 1929 samt vid Furunäsets sjukhus beträffande en överskötarebefattning sedan år 1931.

På framställning av vederbörande direktorer har styrelsen i ovan nämnda skrivelse den 30 augusti 1932, med stöd av de gynnsamma erfarenheter, som inberättats ingående den ifrågavarande försöksanordningen, förordat att befattningarna nu måtte definitivt ändras till kvinnliga av motsvarande art.

Vid intet av nämnda sjukhus är antalet kvinnlig personal å mansavdelningarna proportionsvis så högt som det av styrelsen för Ryhovs sjukhus föreslagna.

Vid Restads sjukhus har styrelsen i samma skrivelse förordat att en uppsyningsmansbefattning av första klass måtte ändras till en förestånderskebefattning av samma klass. Framställningen har gjorts på hemställen av sjukhusets direktor på grund av goda erfarenheter av anordningen, som tillämpats på försök sedan den 1 april 1932. Ändringen överensstämmer med de principer, som styrelsen förordat för organisationen av ifrågavarande personal vid Ryhovs sjukhus, gående ut på att å envar överläkareavdelning, vare sig den omfattar manliga eller kvinnliga sjuka, en förestånderska av första klass anställas, eventuellt biträdd av en förestånderska av andra klass, samt att en uppsyningsman skall hava sig anförtrodd ledningen av de manliga sjukas sysselsättning i arbete. Vid Ryhovs sjukhus har för sådant ändamål föreslagits en uppsyningsman av första klass, en anordning, som styrelsen, jämlikt styrelsens i statsverks-

propositionen å sid. 117 anförda utlåtande den 15 december 1932, jämväl avser genomförd vid Restads sjukhus.

Med stöd av vad sålunda anförts får styrelsen hemställa, att utskottet måtte avstyrka bifall till motionen.

Stockholm den 10 mars 1933.

NILS HELLSTRÖM.

E. Lauritzen.

J. Hedqvist.

Bilaga 2.

Till

Riksdagens andra kammars andra tillfälliga utskott.

Med anledning av att Riksdagens andra kammars andra tillfälliga utskott berett undertecknad organisation tillfälle att yttra sig över den av riksdagsman Anders Hansson m. fl. väckta motionen nr 300 vid innevarande riksdag »angående besättandet av vissa sjukvårdsbefattningar», få vi först uttala ett tack till utskottet för detta tillmötesgående.

Frågan om utbyttandet av manlig personal emot kvinnlig på sinnessjukhusens mansavdelningar kan man säga har en praktisk och en social sida. Vi skola här nedan söka belysa, vad vi mena härmed.

Utbyttandet av manlig personal emot kvinnlig har varit aktuell sedan flera år tillbaka och har realiserats i ganska stor utsträckning. Från alla håll erkännes numera, att det i viss utsträckning kan gå med kvinnlig personal på de manliga avdelningarna. Varom det för närvarande tvistas är, i hur stor utsträckning detta system är tillrådligt för att inte säkerheten och själva vården skall äventyras. Att lugna avdelningar, konvalescentavdelningar och liknande utan svårare komplikationer kunna skötas med kvinnlig personal är fastslaget. Annorlunda ligger frågan till, då det gäller halvoroiga och oroiga avdelningar. Nu finnes det överläkare, entusiastiska anhängare av detta system, som gå så långt, att de även förorda kvinnlig personal på dessa avdelningar. Andra överläkare äro försiktigare och våga inte taga de därmed förenade riskerna. Personalen, som torde vara den som är mest initierad i denna fråga, vill på det bestämdaste varna för att gå så långt. Den vill inte ansluta sig till någon bestämd procentsats av kvinnlig personal såsom varande gränsen, utan vill i stället förordna en annan linje, nämligen den, att halvoroiga och oroiga avdelningar besättas med enbart manlig personal. Medicinalstyrelsen har för övrigt accepterat denna linje att döma av den uppgjorda personalstaten vid Ryhovs sjukhus vid Jönköping. De försök, som redan äro gjorda, tala för, att denna teori är riktig. När inte ens lugna avdelningar kunna nöjaktigt beläggas med fulla antalet patienter, emedan det är ytterst svårt att utvälja lämpligt material, är det lätt att förstå, att de halvoroiga avdelningarna bli svårare att belägga med lämpligt klientel. Så är också förhållandet. De oroiga avdelningarna äro ständigt överbelagda, och det går knappast en dag utan att patienter få flyttas från lugna eller halvoroiga avdelningar med kvinnlig personal till avdelningar med manlig personal. Orosutbrott ha sköterskorna svårare att bemästra än skötare, av fullt naturliga skäl. Att även sexuella förvecklingar spela en stor

roll, är bevisat. Professor Petrén har redan 1922, i samband med den bekanta Långbroaffären, framhållit detta. Han skriver bland annat: . . . »Till stöd för denna min tvekan kan jag anföra det förhållandet, att man å de hospital, där man gjort försök med kvinnliga nattvakter å lugna mansavdelningar, snart nog utbytt dessa mot skötare. Det kan även nämnas, att åtskilliga manliga patienter, som vårdats å avdelning med kvinnlig personal, efter tillfrisknandet till mig framfört klagomål över att de under sjukdomen sexuellt irriterats över den kvinnliga omgivningen. Det förekommer också att patienter av denna anledning begära förflyttning till avdelning med enbart manlig personal. En annan omständighet, som talar emot att i alltför stor utsträckning ersätta den manliga personalen med kvinnlig, är den, att de manliga patienterna av rent terapeutiska skäl böra så långt det är möjligt deltaga i utarbete, vilket därvid bör ledas av skötare, då det ej kan vara lämpligt att denna ledning överlämnas till personer, som icke hava skötares vare sig ställning eller utbildning. Dessa synpunkter framfördes också vid det nordiska psykiatrikermötet sistlidne september (1922) av medicinalrådet Stenbeck i anledning av de av några utländska professorer gjorda uttalanden i frågan . . . I detta sammanhang vill jag fästa uppmärksamheten därpå, att — även om det är riktigt att kvinnan i allmänhet är mera lämpad för sjukvård — ett utbyte av en skötare med en sköterska dock icke i och för sig med nödvändighet innebär en förbättrad vård. Emellanåt har sålunda inom sinnessjukvården förekommit även att sköterskor måst avskedas såsom olämpliga för kallet» . . .

Av det sagda dotras framgå, att i vissa fall nödgas patienterna vistas på svårare avdelningar än deras tillstånd egentligen berättigar till, just för systemets skull. Vi kunna naturligtvis anföra otaliga smådrag ur systemets avigsidor. På en avdelning tjänstgöra tre sköterskor och en skötare. Avdelningen är synnerligen svårskött. Skötaren får icke ett ögonblick utan manlig avlösning lämna sjuksalen för att därigenom icke äventyra att sköterskorna bli överfallna eller förfördelade på annat sätt. Ingenting hindrar att den kvinnliga personalen kan lämna sjuksalen och lämna skötaren ensam. Eller ett annat exempel: på en halvrolig avdelning tjänstgöra två manliga och två kvinnliga jämte översköterskan; en av de manliga tjänstgör å sjuksalen och den andre i köket. Den senare skall ständigt vara till hands att hjälpa till att avvärja eventuella överfall på sköterskepersonalen. Otaliga liknande fall kunna framdragas. Docent Sondén vid S:t Lars sjukhus anför bland annat för ett utbyte i motsatt riktning, det vill säga en sköterska emot en skötare: »Å den ena av Västra sjukhusets halvroliga dagrumsavdelningar tjänstgör en sköterska som dagvakt tillsammans med en skötare. Erfarenheten har visat, att en sköterska här icke är i stånd att upprätthålla ordning bland denna avdelnings oregerliga patienter eller att taga hand om dem så, som måste fordras av personalen på dessa poster. Mot sin vilja blir hon en passiv åskådare. Hårtill kommer, att det visat sig omöjligt att förhindra, att sköterska på dagrummet ofta blir utsatt för närhängenhet från en del patienters sida. Det är därför nödvändigt, att den ifrågasvarande skötersketjänsten utbytes mot en skötaretjänst.» Tjänsten blev också utbytt. Docent Sondén anför vidare: »Även halvroliga avdelningen på Västra sjukhuset har stark känning av bristen på manlig personal. Här torde det dock vara möjligt att erhålla tillräckligt antal skötare genom utbyte av en del kvinnlig personal mot manlig. På avdelningens övervakningssalar tjänstgöra utom översköterskan 5 sköterskor men ingen skötare. Det händer snart varje vecka, att patienter, som få orosutbrott, ställa till större slagsmål eller demolera möb-

lemanget, utan att det är fysiskt möjligt för sköterskorna att ingripa och förhindra förstörelsen. Helt nyligen fick en schizofren patient på avdelningen den idé, att han skulle slå sönder ett nytt möblemang, som några dagar tidigare ankommit till avdelningen. Långsamt och omsorgsfullt tog han en stol i taget och slog den i spillror. Innan skötarehjälpen hann anlända, hade han medhunnit att totalt demolera tre stolar. För att undvika uppträden av detta slag är det nödvändigt att å avdelningen anställa 2 skötare, vilket lämpligen torde kunna ske genom utbyte av 2 sköterskor mot manlig personal.

Vid S:ta Maria sjukhus finnas på en orolig avdelning tvenne sköterskor, översköterskan och den nästansvariga. Något egentligt värde av denna anordning finnes inte, ty de kunna inte vistas bland patienterna utan under beskydd av den manliga personalen. Deras huvudsakliga vistelse får därför bli å förråd eller andra gömställen.

Det bör kanske omnämnas i detta sammanhang att vid ett sjukhus, nämligen Birgittas, har en större avdelning om 44 patienter, varå kvinnlig personal tjänstgjorde, omändrats till en mindre, 31 patienter, emedan lämpligt patientmaterial icke stod att uppbringa till den större avdelningen.

När därtill kommer, att i den moderna sinnessjukbehandlingen i mycket stor utsträckning arbetsterapien ingår, är det lätt förstäeligt, att ett minskande av den manliga personalen omöjliggör ett ordentligt utnyttjande av detta medel. Motionärerna ha också fullt riktigt framhållit detta och hämtat stöd härför i dr Holmströms uttalande. Skall denna form av behandlingen, som ju även har en rätt stor ekonomisk betydelse, i det den frambringar nyttigheter till sjukhusen och i vissa fall även till utomstående, nöjaktigt genomföras, är det nödvändigt, att utvecklingen går i motsatt riktning, det vill säga ett utbyte sker av kvinnlig personal emot manlig.

Ser man på kostnaderna för en dylik reforms genomförande, så ställa de sig ingalunda billigare, något som man i hastigheten skulle vilja tro, emedan den kvinnliga personalens löner ligga något under den manliga personalens. Men det är flera omständigheter som förrycka härvidlag. Avdelningar, varå utbyte av personal ägt rum, fordra flera sköterskor än skötare. Ett typiskt exempel härför är det av motionärerna omnämnda fallet från Västervik. Där öppnades 1924 en ny paviljong för oroliga manliga sjuka, var till den manliga personalen från en annan avdelning samtidigt överfördes. Den senare avdelningen besattes så med kvinnlig personal. 8 skötare hade här förut tjänstgjort, nu blev det 10 sköterskor. Förut hade 4 skötare dagligen gått i utarbete, sedan sköterskor placerats här blev det inga utarbetare att handleda patienterna. I stället fordrade avdelningen extra handräckning av skötare från andra avdelningar. Medellönen för 8 skötare per år utgör 16,800 kr. och för 10 sköterskor 17,040, dyrtidstillägg ej inräknat. Sköterskorna ha 5 dagars längre semester per år, de pensioneras 5 år tidigare, och slutligen är sjukdomsfrekvensen betydligt större bland dem än bland skötarna. Enligt den senast tillgängliga statistiken ställer det sig med 17 dagar för år för skötare och 31 sjukdagar för sköterskor.

Den ovan nämnda nyöppnade avdelningen kom genom denna placering av personal icke till sitt egentliga ändamål att vara en samlingsplats för svårare oroliga sjuka, som främst skulle komma utifrån. Från den med kvinnlig personal belagda avdelningen måste utgallras närmare 60 % av de därvarande patienterna, som dels överflyttades till den nyöppnade avdelningen och dels till andra avdelningar med manlig personal.

Vi torde genom det anförda, exemplet kunna mångfaldigas, ha tillräckligt

bevisat avigsidorna av det föreslagna systemet. Då inga som helst fördelar vinnas med genomförandet av detta system, behöver väl knappast ifrågasättas, huruvida det kan ur social synpunkt vara riktigt att i dessa tider utbyta den manliga personalen, som i regel är familjeförsörjare, mot kvinnlig personal och därmed öka de arbetslösas redan förut alltför stora skara.

Vi vädja till utskottet att taga all möjlig hänsyn till vad motionärerna anfört och som ytterligare understrukits i denna skrivelse.

S:t Lars sjukhus den 6 februari 1933.

Vördsamt

För Sv. Sinnessjukvårdspersonalens Förbund

Victor Svenson,
ordförande.

Olof Persson,
kassör.

Hans Truedsson,
sekreterare.
